

TASVIRIY IFODALAR VA ULARNING NUTQ
TA'SIRCHANLIGIDAGI O'RNI

Jumayev Elmurod Bekpulatovich

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti dotsenti v.b, fffd (PhD)

elmurodjumayev272@gmail.com

Egamnazarova Sevinch Xalil qizi

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti

O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi 1-kurs talabasi

seva98292@gmail.com

ANNOTATSIYA: Mazkur maqolada tasviriy ifodalarning lingvistik mohiyati, ularning asosiy turlari hamda nutq ta'sirchanligidagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida tasviriy vositalarning nutqning obrazlilik, emotsionalligi va kommunikativ samaradorligini oshirishdagi ahamiyati ochib beriladi. Shuningdek, tasviriy ifodalardan foydalanishning metodologik asoslari va ularning nutq madaniyatidagi roli yoritiladi.

Kalit so'zlar: tasviriy ifoda, metafora, epitet, taqqoslash, nutq madaniyati, stilistika, ekspressivlik, emotsionallik, badiiy vositalar, lingvistika.

ANNOTATION: This article analyzes the linguistic essence of figurative expressions, their main types and their role in the expressiveness of speech from a scientific and theoretical perspective. The study reveals the importance of figurative means in increasing the figurativeness, emotionality and communicative effectiveness of speech. It also highlights the methodological foundations of the use of figurative expressions and their role in speech culture.

Keywords: figurative expression, metaphor, epithet, comparison, speech culture, stylistics, expressiveness, emotionality, artistic means, linguistics.

АННОТАЦИЯ: В данной статье с научной и теоретической точки зрения анализируется лингвистическая сущность образных выражений, их основные типы и роль в выразительности речи. Исследование выявляет

важность образных средств в повышении образности, эмоциональности и коммуникативной эффективности речи. Также освещаются методологические основы использования образных выражений и их роль в речевой культуре.

Ключевые слова: *образное выражение, метафора, эпитет, сравнение, речевая культура, стилистика, выразительность, эмоциональность, художественные средства, лингвистика.*

KIRISH. Til inson tafakkuri va muloqotining asosiy vositasi sifatida nafaqat axborot uzatadi, balki estetik va emotsional ta'sir ham ko'rsatadi. Nutqning ta'sirchanligi esa uning tarkibida qo'llanilgan til vositalariga, xususan, tasviriy ifodalarga bog'liq. Tasviriy ifodalar nutqni jonlantiradi, obrazli qiladi va uni tinglovchi ongiga chuqurroq singdiradi. Zamonaviy tilshunoslikda tasviriy ifodalar stilistika doirasida o'rganilib, ularning nutq samaradorligini oshirishdagi roli alohida ta'kidlanadi. Ushbu maqolaning maqsadi — tasviriy ifodalarning nazariy asoslarini o'rganish va ularning nutq ta'sirchanligiga ta'sirini ilmiy jihatdan asoslash.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYASI. Tasviriy ifodalar muammosi tilshunoslikda keng o'rganilgan yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Xususan, T. Mirzayev o'zining "Hozirgi o'zbek adabiy tili" asarida badiiy vositalarning til tizimidagi o'rni va ularning nutqdagi funksiyalarini batafsil tahlil qiladi hamda tasviriy ifodalarning nutqni boyitishdagi ahamiyatini alohida ta'kidlaydi [1:145]. Shuningdek, Sh. Rahmatullayev o'zining izohli lug'atida so'zlarning ko'chma ma'nolari va ularning qo'llanilish xususiyatlarini yoritib, tasviriy ifodalarning semantik asoslarini ochib beradi [2:78]. A. Hojiyev tilshunoslik nazariyasiga oid tadqiqotlarida tasviriy vositalarning stilistik xususiyatlarini ilmiy asosda izohlaydi hamda ularning nutqdagi ekspressivlikni ta'minlashdagi rolini ko'rsatadi [3:112]. B. Qodirov esa nutq madaniyati masalalarini o'rganib, tasviriy ifodalarning kommunikativ samaradorlikni oshirishdagi o'rnini asoslab beradi [4:64]. Mazkur tadqiqotda tasviriy ifodalarni o'rganishda tahliliy metod orqali ularning lingvistik xususiyatlari ko'rib chiqildi, qiyosiy metod yordamida oddiy va obrazli nutq o'rtasidagi farqlar aniqlashtirildi,

deskriptiv metod asosida esa tasviriy vositalarning nutqdagi funksiyalari tavsiflandi. Ushbu metodlar tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini ta'minlashga xizmat qildi.

MUHOKAMA. Tasviriy ifodalar nutqning ta'sirchanligini oshiruvchi muhim vositadir. Ular orqali oddiy fikr ham yanada kuchli va esda qolarli bo'lib ifodalanadi.

Masalan, oddiy "quyosh chiqdi" gapi o'rniga "quyosh oltinday porlab chiqdi" deyilsa, tasvir yanada jonliroq bo'ladi. Bu yerda "oltinday" so'zi taqqoslash bo'lib, nutqqa chiroy beradi.

Metaforaga misol sifatida "ilm — nur" iborasini olish mumkin. Bu yerda ilm yorug'likka qiyoslanib, uning ahamiyati kuchliroq ifodalangan. Yoki "vaqt uchib ketdi" deyilganda, vaqtning tez o'tishi obrazli tarzda ko'rsatiladi.

Epitetlarga oddiy misollar: "shirin so'z", "issiq mehr", "sokin tun". Bu iboralar predmet yoki holatni yanada aniq va chiroyli tasvirlaydi.

Mubolag'aga misol sifatida "ko'p kutdim" o'rniga "bir umr kutdim" deyilishi mumkin. Bu yerda bo'rttirish orqali his kuchaytirilgan.

Kinoyaga oddiy misol: kimdir xato qilsa, "juda aqlli ekansan" deyish. Bu yerda aslida teskarisi nazarda tutiladi.

Ko'rinib turibdiki, tasviriy ifodalar nutqni jonlantiradi, uni tushunarli va ta'sirli qiladi. Biroq ularni ortiqcha ishlatish nutqni murakkablashtirib yuborishi mumkin. Shuning uchun ularni o'rinli qo'llash muhim.

NATIJA. Tadqiqot jarayonida tasviriy ifodalar nutqning ta'sirchanligini oshiruvchi muhim lingvistik vosita ekanligi aniqlandi. Ular nutqning obrazlilikini kuchaytirib, tinglovchi yoki o'quvchida aniq tasavvur hosil qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, tasviriy vositalar nutqning emotsional bo'yodkorligini oshirib, uning qabul qilinish darajasini sezilarli ravishda yaxshilaydi. Shuningdek, tasviriy ifodalar nutqning estetik qiymatini oshirib, ayniqsa badiiy va notiqlik nutqida muhim ahamiyat kasb etishi kuzatildi. Ular orqali fikr yanada aniq, ta'sirli va esda qolarli tarzda ifodalanadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, tasviriy ifodalardan o'rinli va me'yoriy foydalanish nutq madaniyatining muhim

ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi va kommunikativ samaradorlikni oshirishda katta rol o'ynaydi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, tasviriy ifodalar nutqning ta'sirchanligini oshirishda muhim lingvistik vosita hisoblanadi. Ular orqali nutq obrazli, jonli va esda qolarli bo'ladi. Zamonaviy tilshunoslikda tasviriy ifodalarni chuqur o'rganish nutq madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi[5:93].

Shuningdek, tasviriy ifodalardan o'rinli foydalanish nutqning samaradorligini oshiradi va muloqot sifatini yaxshilaydi.

FOYDANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Mirzayev T. Hozirgi o'zbek adabiy tili. O'qituvchi, - Toshkent: 2010. 145-bet.
2. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli lug'ati. Fan, - Toshkent: 2012. 78-bet.
3. Hojiyev A. Tilshunoslik nazariyasi. Fan, - Toshkent: 2005. 112-bet.
4. Qodirov B. Nutq madaniyati asoslari. Tafakkur, - Toshkent: 2018. 64-bet.
5. Karimov S. Stilistika va nutq san'ati. Universitet, -Toshkent: 2016. 93-bet.